

Vuosisata kalevalaisen kulttuurin ritualisointia ja uudelleentulkintaa

KALLEINEN, KRISTIINA (2011). *Kansallisen tieteen ja taiteen puolesta. Kalevalaseura 1911–2011*. 314 s. SKS & Kalevalaseura, Helsinki.

Kun kirja on kalevalaisen perinnön vaalimiselle omistautuneen valtakunnallisen yhdistyksen satavuotishistoriikki, jonka otsikkokaan ei ole jännittävimmistä päästä, lukija saattaa odottaa kuivaa ja pönäkkää luku-

elämystä. Asiaa eivät juuri auta teoksen kronologinen jäsenitys tai yhteiskuntahistorioitsija Kristiina Kalleisen tapa käydä yksityiskohtaisesti läpi seuran tervehdyksiä, juhlapuheita, palkinnonjakoja ja jäsenvaihdoksia vuosi vuodelta. Jähmeä toteutus on valitettavaa, sillä Kalevalaseuran historia tarjoaa ainutlaatuisen aitiopaikan suomalaisen tiede- ja kulttuurielämän kehitykseen.

Seuran alkuperäisenä toiminta-ajatuksena oli ylittää kansallisen tieteen ja taiteen instituutionaaliset raja-aidat. Sen keulakuvina onkin ollut sellaisia kulttuurivaikuttajia kuin Akseli Gallen-Kallela, Otto Manninen, Armas Järnefelt, E. N. Setälä, Onni Okkonen, Kustaa Vilkuna ja Matti Kuusi. Seuran verkostot ovat ulottuneet syvälle yliopistoihin, taidemaailmaan ja kulttuurihallintoon. Sen laaja toimintakenttä on käsittänyt suuruusuntaisia monumentti- ja julkaisuhankkeita, korkeakoulupolitiikkaa ja taistelua vienalaiskylien säilymisen puolesta rajan molemmiin puoliin.

Kalleisen tutkimusintressi tuntuu kohdistuneen seuran varhaisvaiheisiin, joita hän kuvaa perusteellisesti ja kiinnostavasti 1900-luvun alkupuolen poliittista ja aatehistoriallista taustaa vasten. Sitä vastoin seuran toiminnan uudelleenorientaatiota 1960- ja 1970-lukujen suuressa murroksessa taustoitetaan ohuemmin ja lähihistoria pelkistyy melkein pä toimintakertomusten läpijuoksuksi. Loppupään varovaisuuteen voinee vaikuttaa se, että monet tilaushistoriikissa käsitellyistä henkilöistä ovat edelleen keskuudessamme ja osa eri tavoin mukanakin seuran toiminnassa.

Voimakkaampi tematisointi olisi ollut kirjalle eduksi ja sellaiseen olisi ollut aineiston osalta runsaasti mahdollisuuksia. Nostan esiin muutamia kysymyksiä, joita sivutaan matkan varrella, mutta joista mielestäni olisi voinut keskustella enemmänkin. Ensimmäinen niistä on seuran ristiriitainen pyrkimys yhtäältä säilöä ja ylläpitää kalevalaista kulttuuria ja toisaalta mukauttaa sitä uuteen yhteiskunnalliseen kehitykseen. *Kalevala*-perinteen jatkuvuutta on yritetty aikaansaada rituaalisomalla sitä toistuvien tapahtumien ja juhlatuosten avulla. Näiden sisältö on ajan oloin muuttunut puuduttavaksi liturgiaksi, jota on haluttu uudistaa väliin onnistuneestikin. Liian radikaalit irtiotot ovat vuorostaan herättäneet kritiikkiä ”aidon” perinteen vaalijoiden parissa.

Kalevala-kulttuurin retoriikkaan ovat kuuluneet olenaisesti siihen kohdistuviksi nähdyt uhat. Niitä ovat edustaneet milloin ”muukalaisuus” ylipäättään, milloin elävät kuvat, rajantakainen bolševismi, sivistyneistön elitismi, valtiiovallan kitsastelu, Paul Ankan musiikki tai Metsähallituksen kulttuurivandalismi. 1980-luvulla seuran päänvaivana olivat musiikkikriitikko Seppo Heikinheimo irvailullaan 150-vuotisjuhlatuoden tylsyydestä sekä *Kalevalan* tulkintaa uudistaneen *Rauta-aika*-elokuvan Paavo Haavikon tekstin pohjalta ohjannut Kalle Holmberg. Konkreettisin uhka lienee silti ollut yleinen mielenkiinnon puute, jonka suhteen pohjakosketus saatiin vuonna 1974, kun valtakunnallisen kulttuuriarvojen viikon nuoris- ja *Kalevala*-aiheinen päätapahtuma Lahdessa keräsi odotettujen monisatapäisten nuorisoujoukkojen sijasta 15 ”iäkästä setää ja tättiä”.

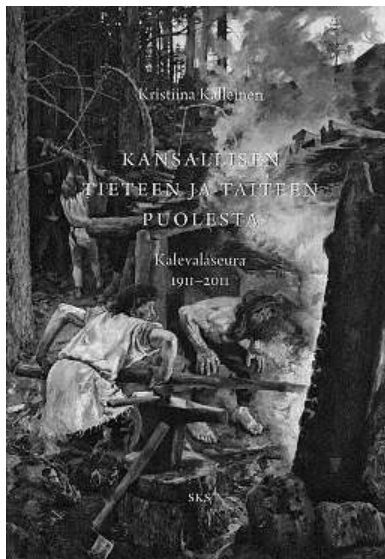
Kolmas tärkeä *Kalevalaseuran* ulottuvuus on alusta asti ollut sen yllättävän tiivis kytkeytyminen valtaraken-

teisiin. Seuran perustajajäsenistä varsinkin Gallen-Kallela ja Setälä olivat näkyviä vaikuttajahahmoja. Setälä oli mukana myös päivänpolitiikassa jopa Kokoomuksen puheenjohtajana ja ministerinä. *Kalevalan* ja *Kantelettaren* juhlatuosten pääjuhlissa ovat puhuneet presidenteistä Pehr Evind Svinhufvud (1935), Juho Kusti Paasikivi (1949), Mauno Koivisto (1985) ja Martti Ahtisaari (1990). Jatkosodan aikana seura osallistui Vilkonan johdolla valtiovetoiseen Itä-Karjalan tutkimukseen, mutta teki rauhan tultua täyskäännöksen ja tuki Suomen virallista ystävyyspolitiikkaa vaalimalla kalevalaista perintöä yhdessä neuvostoliittolaisten kanssa. Seuralalla on valtiovalan ohella ollut hyvät yhteydet muihin kulttuurialan tahoihin, erityisesti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan. Se on toiminut taustavaikuttajana Tarvaspään Gallen-Kallela-museon, Joensuun korkeakoulun ja Juminkekosäätiön perustamisessa. Seuran taloustoimikunnan jäsenenä on vilahdellut tunnettuja liike-elämän nimiä.

Oman lukunsa muodostavat seuran ajamat kulttuurihankkeet, jotka ovat hyvässä ja pahassa nivoutuneet sen voimahahmoin. Kalevala Koru sai alkunsa seuran tukeman patsashankkeen sivutuotteena. Toinen patsashanke tuotti Elias Lönnrotin muistomerkin tämän synnyinkodin yhteyteen Sammattiin. Gallen-Kallelan suunnitteleva kirjokirja, *Suur-Kalevala*, sen sijaan kilpistyi taiteilijan poismenoona vuonna 1931 ja viimeistään tämän pojan Jorman kaatumiseen talvisodassa. Hankkeista kunnianhimoisin, Kalevala-talo, jäi myös toteuttamatta pitkäaikaisesta yrityksestä huolimatta. Tätä suomalaisen kulttuurin Pantheonია oli luonnostellut itse Eliel Saarinen. Setälä vei kuitenkin eteenpäin omaa kulttuurintutkimusinstituuttiaan Kalevalatalon kustannuksella. Myöhemmin talohanketta piti vuosikymmenten ajan yllä kuvanveistäjä Alpo Sailo

omine rakennussuunnitelmineen. Vielä 1980-luvulla seura kaavaili Kalevala-taltoa yhdessä Joensuun kaupungin kanssa, mutta viimeistään Turun yliopiston Kalevalainstituutin perustaminen ja Juminkeko-kulttuurikeskuksen toteuttaminen Kuhmoon hautasivat hankkeen 1990-luvun lopussa.

Kalevalaseuran liittyvät tietysti kalevalamittaiset juhlarunot, joista Kalleinen on valinnut kirjaan esimerkkejä monelta suomalaiselta eturivin kynäniekalta. Niiden lukeminen saa aikaan tiettyä kiusaantuneisuutta, ja lukija jää kauhunsekaisella jännityksellä odottamaan, tuleeko perinne jatkumaan. Kirjan kuvitus ei tarjoa yllätyksiä: Sen avaamat ikkunat seuran historiaan koostuvat loputtomista juhlatilaisuuksista, seppelleenlaskuista, vierailuista tai jostakusta ojentamassa jotain esinettä jollekulle. Kalevalaista perinnettä edustavat pari lavastettua otosta karjalaisista häistä ja kanteleensoitosta sekä sota-ajan TK-kuvat vienalaiskylistä. Tuoreimmassa kuvituksessa linjasta poiketaan esittelemällä uutta *Kalevalan* inspiroimaa taidetta, esimerkiksi kuvanveistäjä Martti Aihan ja tanssi-

teatteri Hurjaruuthin töitä. Lisäksi kirjassa on kuvat Hannes Sihvosta ja Pekka Laaksosesta osoittamassa eduskuntatalon portailla mieltään Murhijärven hakkuita vastaan.

Uudet kuvat kertovat seuran luonteen muutoksesta, joka alkoi jo Kuusen kaudella ja kulmineitui *Kalevalan* juhluvuoden vieton uudistumiseen vuonna 1999. Kun Kalevalaseuran valtakytökset eivät ole enää samaa luokkaa kuin takavuosina, seura on kyennyt tarttumaan tavoitteeseensa edistää kalevalaisen kulttuurin uudelleentulkintaa aiempaa rohkeammin ja monipuolisemmin. Kalleisen teos on kaiken kaikkiaan huolella laadittu ja tuo päivänvaloon paljon tietoa seuran keskushenkilöistä,

näiden suhteista sekä toiminnan moninaisista käännteistä. Hieman reippaammalla otteella kirjan olisi saanut luoksepäästävämmäksi, analyttisemmäksi ja keskustellevammaksi tavalla jonka seura olisi ansainnut. Joka tapauksessa teosta voi suositella läpileikkauksena suomalaiskansallisen identiteetin tuottamisen historiaan yhden perusinstituution, *Kalevalan*, näkökulmasta.

MAUNU HÄYRYNEN

*Kulttuuriuutannon ja maisemantutkimuksen
koulutusohjelma,
Turun yliopisto*